

INKLYUZIV TA'LIM TIZIMINING TAKOMILLASHUVI VA UNING MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA JORIY QILINISHI

*Toshkent TMC institute Pedagogika
va psixologiya kafedrası o'qituvchisi*

Eshmamatova Sitara Tuyg'un Qizi

TMC instituti talabasi

Bagirova Muhlis Alijon qizi

*Mavzu: Inklyuziv ta'lim tizimining
takomillashuvi va bu ta'lim tizimi maktabgacha
ta'lim tashkilotlarida ham joriy qilinganligi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada inklyuziv ta'lim tizimining zamonaviy sharoitda takomillashuvi, uning asosiy tamoyillari va yondashuvlari tahlil qilingan. Shuningdek, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni joriy etishning dolzarbligi, muammolari hamda samarali yechimlari ko'rsatib o'tilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bolalarni erta yoshdan boshlab teng huquqli ta'lim muhitida tarbiyalash ularning ijtimoiylashuvi va kelajakda jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiyalashuviga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Inklyuziv ta'lim, maktabgacha ta'lim, bolalar rivoji, pedagogik yondashuv, ijtimoiy integratsiya.

Mamlakatimizda ta'lim tizimini rivojlantirish masalasiga davlat siyosati darajasida alohida e'tibor qaratilmoqda. So'nggi yillarda amalga oshirilgan keng ko'lamli islohotlar zamirida o'sib kelayotgan yosh avlodni sog'lom, har tomonlama yetuk, intellektual salohiyatli va ma'naviy barkamol shaxs sifatida voyaga yetkazish maqsadi yotadi. Xususan, maktabgacha ta'lim sohasida bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlash, ta'lim-tarbiya jarayoniga samarali pedagogik shakl va uslublarni joriy etish, innovatsion texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etish yo'lida muhim qadamlar tashlandi.

Biroq amalga oshirilgan tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, sohada hali ham hal etilishi zarur bo'lgan bir qator masalalar mavjud. Jumladan, maktabgacha ta'lim bilan bolalarni to'liq qamrab olish darajasini oshirish, ta'lim muassasalarini zamonaviy o'quv-metodik majmualar, badiiy adabiyotlar va didaktik materiallar bilan ta'minlash dolzarbdir. Shuningdek, sohaga malakali pedagog kadrlarni jalb qilish, ularning kasbiy mahoratini oshirish va boshqaruv tizimida samaradorlikni ta'minlash ham muhim vazifalar qatoriga kiradi.

Shu bilan birga, maktabgacha ta'limning sifatini yuksaltirishda davlat-xususiy sheriklik asosida yangi bog'chalar tashkil etish, ilg'or xorijiy tajribalarni milliy

an'analarga mos holda qo'llash, ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish ham alohida ahamiyat kasb etadi. Zero, maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirish nafaqat kelajak avlodning barkamol shakllanishiga, balki mamlakatimizning intellektual va ma'naviy salohiyati yuksalishiga ham xizmat qiladi.

Inklyuziv ta'lim – bu barcha bolalar uchun yagona, teng huquqli ta'lim muhitini yaratishga qaratilgan tizimdir. Uning takomillashuvi quyidagi omillar bilan belgilanadi:

- Huquqiy asoslarning mustahkamlanishi – O'zbekiston Respublikasida "Ta'lim to'g'risida"gi qonun va boshqa normativ hujjatlar orqali inklyuziv ta'limning huquqiy bazasi yaratilmoqda.
- Pedagogik metodikalarni yangilash – ta'lim jarayonida maxsus pedagogika va defektologiya yutuqlaridan foydalanilmoqda.
- Jamiyatda ijtimoiy ongni oshirish – ota-onalar va keng jamoatchilik orasida inklyuziv ta'limning mohiyatini targ'ib qilish kuchaymoqda.

Inklyuziv ta'limning eng muhim jihatlaridan biri shundaki, imkoniyati cheklangan bolalarni ilk yoshdan sog'lom tengdoshlari qatorida sifatli ta'lim jarayoniga jalb etadi. Bu esa ularning ruhiy va jismoniy rivojlanishini ta'minlash bilan birga, ijtimoiylashuv jarayonini ham yengillashtiradi.

Bunday ta'lim imkoniyati cheklangan bolalarga bir qator ijobiy o'zgarishlarni olib keladi. Avvalo, ular o'z salohiyatlarini anglab, shaxsiy qobiliyatlarini kashf etishga harakat qiladilar. Mustaqil harakatlanish, birgalikda ishlash va hamkorlik qilish ko'nikmalari shakllanadi.

Inklyuziv ta'lim nafaqat imkoniyati cheklangan bolalar, balki sog'lom tengdoshlari uchun ham muhim tarbiyaviy ahamiyat kasb etadi. Sog'lom bolalar o'zlaridan farq qiladigan do'stlari, ularning turmush tarzi va ehtiyojlarini yaxshiroq tushunib, ularga nisbatan g'amxo'rlik hissini rivojlantiradilar. Bunday muhitda ular yordam berishga intiladigan, insonparvarlik ruhida tarbiyalangan shaxs sifatida shakllanadilar. O'zaro hurmat va ijobiy munosabatlar kuchayib, jamiyatda yordamga muhtoj insonlarga befarq bo'lmaydigan fuqarolar bo'lib voyaga yetadilar.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashda inklyuziv ta'limning ahamiyati yanada yuqoridir. Chunki bu davr bolaning psixologik, emotsional va ijtimoiy rivojlanishida muhim bosqich hisoblanadi.

Erta tashxis va qo'llab-quvvatlash: maxsus ehtiyojli bolalarni erta aniqlash va ular uchun individual rivojlanish dasturlarini ishlab chiqish muhim.

Moslashtirilgan dasturlar: tarbiyachilar barcha bolalar uchun umumiy dastur asosida, ammo individual yondashuvlarni qo'llagan holda mashg'ulotlar olib boradilar.

O'yin orqali ijtimoiy integratsiya: bolalar bir-biri bilan o'yin faoliyati orqali hamkorlikni o'rganadi.

Pedagog va ota-onalar hamkorligi: maktabgacha ta'lim muassasalari ota-onalar bilan muntazam hamkorlikda bolalarning rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi.

Shuni ham aytish joizki, inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi – bolalarning jismoniy holati, intellektual darajasi yoki shaxsiy qobiliyatlaridan qat'i nazar, ularning barchasiga sifatli va teng ta'lim olish imkoniyatini yaratishdir. Bu tizimda asosiy tamoyil – imkoniyati cheklangan bolalar ham sog'lom tengdoshlari bilan bir qatorda umumiy maktablarda ta'lim olishi va oilaviy muhitda ijobiy ruhiy hamda ijtimoiy rivojlanishni ta'minlashdir.

Inklyuziv ta'lim yondashuvi shuni nazarda tutadiki, nogironlar aravachasida harakatlanadigan bola yaqin hududdagi oddiy maktabda tahsil olish huquqiga ega bo'ladi. Agar bola bilimlarni o'zlashtirishda qiyinchilikka duch kelsa, unga o'qish va yozishni o'rganish uchun zarur bo'lgan maxsus pedagogik yordam ko'rsatiladi. Bundan tashqari, sog'lig'i yoki boshqa sabablar tufayli darslarga qatnamay qolgan o'quvchilarga qayta ta'lim jarayoniga qo'shilishlari uchun qo'shimcha ko'mak beriladi.

Shu orqali inklyuziv ta'lim har bir bolaning jamiyatda munosib o'rin egallashini, bilim olish huquqi va imkoniyatlaridan foydalanishini kafolatlaydi. U nafaqat ta'limiy, balki ijtimoiy integratsiyani ham qo'llab-quvvatlab, kelajakda ularning mustaqil hayot kechirishlari uchun zarur sharoitlar yaratadi.¹

Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta'lim tizimini takomillashtirish va uni maktabgacha ta'lim tashkilotlarida samarali joriy etish – jamiyatning barqaror rivojlanishi va ijtimoiy adolatni ta'minlashning muhim omilidir. Bu jarayon bolalarning huquqlarini kafolatlash, ularni jamiyatga to'laqonli integratsiyalashuviga ko'maklashadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Nigmatova D. "Inklyuziv ta'limning psixologik-pedagogik asoslari." – Toshkent, 2019.
2. Pangeti, F. F., Mapolisa, T., & Chisaka, B. C. Inclusive Early Childhood Education: To What Extent is Inclusion of Academic Benefit to ECD Learners with Intellectual and Learning Disabilities? – *Advances in Social Sciences Research Journal*, 2024.
3. Nigmatova D. "Inklyuziv ta'limning psixologik-pedagogik asoslari." – Toshkent, 2019.

¹ Nigmatova D. "Inklyuziv ta'limning psixologik-pedagogik asoslari." – Toshkent, 2019.